

Bericht: Reactie LTO Nederland op internetconsultatie 'Gewaslijsten 7e AP vanggewassen en winterteelten'

Afzender: LTO Nederland

Contactpersoon: Willemien van de Kandelaar, LTO Themaspécialist Bodem en Mineralen
E-mail: wvdkandelaar@lto.nl
Telefoon: +31(0)621212419

Consultatie: <https://www.internetconsultatie.nl/lijsten>

Datum indiening: 18 november 2022

Status: Definitief

A. Inleiding

Dit is de reactie van LTO Nederland op de internetconsultatie 'Gewaslijsten 7e AP vanggewassen en winterteelten'. Deze reactie van LTO Nederland is zoals gebruikelijk opgesteld na interne afstemming met de vakgroepen, de regionale LTO-organisaties (LLTB, LTO Noord en ZLTO) en de aan LTO gelieerde sectororganisaties Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV), Koninklijke Algemene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB), Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO), Glastuinbouw Nederland en BioHuis.

Deze internetconsultatie met daarin de vertaling van de voorgenomen maatregelen uit het 7^e actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn (APN) had voor onze leden nadere concretisering moeten geven voor de uitwerking van het voorgenomen beleid. Echter, doordat LNV geen verdere uitleg bij de consultatie heeft gegeven, is er veel ruis ontstaan wat tot grote onrust heeft geleid. LTO Nederland heeft al vaker vastgesteld dat LNV onvoldoende communiceert en vindt het dan ook erg kwalijk dat dit nu weer het geval blijkt te zijn. Herhaaldelijk heeft LTO Nederland met anderen bij LNV aan de bel getrokken over het tijdig publiceren van deze lijsten. Immers, de invulling staat nog niet vast en het tijdsplan voor de implementatie is kort. Ondernemers weten daardoor niet waar zij rekening mee moeten houden, terwijl de eerste gewassen voor volgend teeltseizoen al zijn gezaaid, de bouwplannen voor 2023 al vast staan, afspraken over ruil, huur en verhuur zijn gemaakt en contracten zijn afgesloten of juist niet worden afgesloten door de ontstane onduidelijkheid wat is onzekerheid resulteert. Het is praktisch onmogelijk om de nu al ingezette bouwplannen en afspraken daar later (gedurende het seizoen) nog op aan te passen. Dit zorgde al voor veel onduidelijkheid en onrust in de sector, en het uitblijven van communicatie vanuit de overheid doet hier nog een schepje bovenop. LTO Nederland heeft daarom eerder al met andere partijen gepleit voor het aanwijzen van 2023 als overgangsjaar voor een aantal voorschriften van het 7^e APN.

B. Algemene reactie

Vanzelfsprekend willen boeren en tuinders emissies zo veel mogelijk beperken, binnen de mogelijkheden van wat praktisch en economisch haalbaar is. LTO Nederland vindt dat het vakmanschap van ondernemers centraal moet staan bij de aanpak van de wateropgaven in het agrarisch gebied. Doelvoorschriften en gebiedsgericht zijn hierbij een sleutelwoorden. Daarbij dient de overheid het veel genoemde begrip kringlooplandbouw serieus inhoud te gaan geven en zorgen dat de boer de bodem, het perceel en het gewas erop centraal kan zetten. Zorg dat boeren hun gewas optimaal kunnen bemesten en de bodem kunnen verbeteren met zoveel mogelijk producten uit de agrarische kringloop. LTO ziet dat bij de vertaling van het 7^e APN naar nationale wet- en regelgeving

ongewenste en niet-effectieve ge- en verboden gaan komen, maar we zien het op korte termijn niet gebeuren dat er wetten en regels worden geschrapt. Dit toekomstbeeld versterkt in onze optiek helaas de term 'kalenderlandbouw'. Graag gaat LTO Nederland met het ministerie van LNV in gesprek over het schrappen van overbodige wet- en regelgeving.

LTO Nederland constateert echter dat het ministerie van LNV in tegenstelling tot eerdere actieprogramma's betreffende de Nitraatrichtlijn minder ruimte heeft genomen om dit in afstemming te doen met de sector. Daarnaast betreurt LTO Nederland het dat voorafgaand aan de publicatie van het 7^e APN geen economische doorrekening heeft plaatsgevonden en geen politiek debat in de Tweede Kamer. Tot publicatie van het eerste concept 7^e APN hebben de volksvertegenwoordigers in de Tweede Kamer geen kans gehad om te debatteren over de politieke, economische en maatschappelijke consequenties van de hoofdlijnen die het ministerie voor ogen had voor het 7^e APN. Nu moeten deze lijsten op het laatste moment er nog 'doorheen geduwd' worden. LTO Nederland betreurt deze gang van zaken, zoals ook eerder kenbaar gemaakt.

Daarnaast merkt LTO Nederland op dat vanaf 2021 op initiatief van LTO Nederland, NAJK, NAV, POV, Cumela Nederland, BO Akkerbouw, NZO en Rabobank wordt samengewerkt aan een maatwerkpaak, als effectief, haalbaar en betaalbaar alternatief voor het 7^e APN. Om doelen rondom grond- en oppervlaktewaterkwaliteit te behalen moet bodem, gewas en het ondernemerschap en vakmanschap van de boer en tuinder centraal worden gesteld. Daarbij moeten de meest effectieve maatregelen op de meest zinnige plek worden genomen, en krijgen ondernemers een keuzemogelijkheid tussen generiek beleid of maatwerk. Deze maatwerkpaak wordt uitgewerkt met betrokkenheid vanuit onder andere het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), Unie van Waterschappen (UvW), Interprovinciaal Overleg (IPO), Nutriënten Management Instituut (NMI), Louis Bolk Instituut en Wageningen University and Research (WUR). LTO Nederland stelt via deze internetconsultatie heel duidelijk dat het absoluut noodzakelijk is dat de maatwerkpaak die nu publiek-privaat ontwikkeld wordt in het kader van het 7e APN een alternatief moet kunnen bieden voor de generieke maatregelen rondom (met betrekking op deze internetconsultatie) het inzaaien van een vanggewas op zand- en lössgronden.

C. Inhoudelijke reactie

i. Ten algemene

Voor 1 oktober oogsten, is om meerdere redenen niet wenselijk én niet mogelijk. LTO Nederland bepleit al lang de onwenselijkheid van 'kalenderlandbouw'. In deze consultatie worden de beperkingen daarvan in relatie tot de praktijk weer pijnlijk duidelijk. Het juiste oogsttijdstip hangt immers af van de weeromstandigheden. Deze variëren, net als de afrijping van het gewas, per jaar en per ras. Bovendien, als er een koud/nat voorjaar is, wordt er later gezaaid en geplant. Hierdoor is de oogst dat jaar automatisch later. De natuur laat zich niet sturen en boeren kiezen de optimale omstandigheden om te zaaien/planten en te oogsten. Bijkomend voordeel is dat dit goede landbouwpraktijk bevordert. Naast dat de gewassen dan mogelijk nog niet rijp zijn kan dit ook betekenen dat ze niet goed bewaard kunnen worden. Strikt op een datum oogsten terwijl de grond niet goed berijdbaar is, geeft veel bodemkwaliteitsproblemen en dus verslechtering van bodem en groei vervolggewassen. Veel gewassoorten zijn er nu nog niet op ontwikkeld om voor 1 oktober klaar te zijn om geoogst te worden,

klimatologisch is er invloed op de gewasgroei en dat is niet te sturen op een datum. Daarnaast is de oogst niet in een enkele dag uit te voeren. Dit is een logistieke operatie waarbij rekening moet worden gehouden met de beschikbaarheid van oogstmachines, personeel, zowel op het land als in de schuur, en vaak ook droogcapaciteit in de schuur. De oogst duurt daarom vaak enkele weken tot maanden. Bovendien, indien een product geoogst kan worden voor 1 oktober is dat geen garantie dat de industrie dit kan verwerken. In hoeveelheden niet of omdat de industrie er nu nog niet ingesteld is op deze datum of omdat de industrie dan zou beginnen met verwerken en vervolgens gedurende de winter geen omzet zou kunnen draaien op basis van deze kortdurige werkzaamheden (en geen omzet is geen animo voor deze teelt). In de vollegrondsgroenteteelt is het vaak zo dat er bewust gefaseerd geoogst wordt. Voor de verwerkende industrie betekent de beperkte lijst aan winterteelten dat het businessmodel in geding komt. Fabrieken draaien nu al grotendeels op volle capaciteit. Het is onmogelijk om eerder in het jaar méér groente te verwerken (i.v.m. gebrek aan capaciteit/machines/transport). Daarnaast zou beperkte oogsten in het najaar betekenen dat de verwerkingsfabrieken (vers en verwerkt) een aantal weken niet kunnen draaien. Dit heeft directe consequenties voor de bedrijfsvoering. Het zal leiden tot lege fabrieken in het najaar en – dankzij de hoge doorlopende kosten (kapitaalintensief) – hogere consumentenprijzen. In een internationale markt kan dit grote gevolgen hebben. Met name geldt voor de verwerkte groente, waarbij er sprake is van buitenlandse concurrentie. LTO Nederland vraagt zich dan ook af hoe LNV om wil gaan met de ontwrichtende problemen die ontstaan voor industrie en verwerking?

De uiterste datum van inzaai vanggewas op 1 oktober is verplaatst naar 1 november, hoewel oogstdatum blijft staan op 1 oktober. Daarnaast is er een criterium voor wintergewassen als uitgangspunt toegevoegd, namelijk als een teelt uitsluitend na 1 november wordt geoogst. Procesmatig is het op z'n minst bijzonder te noemen dat LNV de Commissie Deskundigen Meststoffenwet (CDM) nader advies moest vragen omdat de lijst anders te lang werd. Waarom is niet de vraag aan de CDM gesteld 'Na welke gewassen kan een vanggewas ingezaaid worden voor 1 oktober?'. Naar ons idee had dit onduidelijkheden kunnen voorkomen.

LTO Nederland zou een jaarlijkse herziening van de lijsten willen voorstellen i.v.m. nieuwe rassen/gewassen en nieuwe onderzoek naar uitspoeling. Een tweede aanbeveling is om de winterlijst wat betreft in ieder geval de vollegrondsgroente volgend jaar en het jaar daarna te evalueren. Wij verzoeken het ministerie om nu, vanwege de huidige gebrekkige databeschikbaarheid, meer vollegrondsgroente op de winterlijst te zetten en eerst in te zetten op het verkrijgen van meer data over de problematiek in de hedendaagse groenteteelt. Tot slot, LTO Nederland gaat er vanuit dat pot- en containerteelten niet onder deze systematiek vallen, klopt dat?

ii. Vanggewassen

In het 7^e APN is opgenomen dat vanaf 1 januari 2023 de inzaai van een vanggewas per 1 oktober gestimuleerd wordt op zand- en lössgronden. Bij latere inzaai, zal de gebruiksnorm voor het volgende jaar gekort worden (gedifferentieerde gebruiksnorm). Het ministerie van LNV voert deze maatregel in om het vervroegen van teelten te stimuleren en het verlies van stikstof door de verminderde stikstofopname van het vanggewas na 1 oktober in het jaar erna te compenseren. De CDM is geraadpleegd en zij adviseert om de maximale stikstofopname van een vanggewas, dat uiterlijk op 1 oktober is ingezaaid, te bepalen op 40 kg N per ha, en bij de korting van de stikstofgebruiksnorm rekening te houden met het feit dat slechts ongeveer de helft van de stikstof die is opgenomen door

een vanggewas beschikbaar komt voor een volggewas. Daarom adviseert de CDM een korting op de stikstofgebruiksnorm van 20 kg per ha, bij te late inzaai van een vanggewas.

LTO Nederland vraagt zich af of er nog ruimte (en hoeveel) voor serieuze alternatieven is? Is er bijvoorbeeld overwogen om verplicht vanggewassen in te zaaien tot uiterlijk 1 november in plaats van een stikstofkorting? Of bijvoorbeeld een verplichting voor de inzaai van een vanggewas, indien voor 1 oktober is geoogst, direct opvolgend op de oogst of binnen twee weken na de oogst? Is er aandacht geweest voor de eigenheid van de biologische bedrijfsvoering? Hierover lezen we niets. Hierbij wijzen we erop dat biologische teelten na de oogst extra tijd nodig hebben voor mechanische onkruidbestrijding, om het inzaaien van het volgende gewas te laten slagen. Het inzaaien van een vanggewas of wintergewas is staande praktijk bij biologische bedrijven. Daarnaast is de vraag hoe en of LNV rekening wil houden met onderdelen uit de derogatiebeschikking zoals de met nutriënten verontreinigde gebieden? Hiervan is bekend dat in deze gebieden de gebruiksnorm gradueel verlaagd zal worden naar uiteindelijk minus 20% per 1 januari 2025 ten opzichte van de gebruiksnormen zoals in het 7^e APN. Dit zal een verdere beperking van de gebruiksnormen betekenen naast de korting die LNV nu voorstelt. LTO Nederland verzoekt geen cumulatieve beperkingen op te leggen. Dit heeft grote consequenties voor de teelten in die gebieden, hierbij kom je onder het optimum aan nutriëntenbehoefte van deze teelten. Als gewassen niet in hun nutriëntenbehoefte voorzien kunnen worden neemt de druk op ziekte en plagen toe en eventuele uitspoeling ook. Daarnaast zullen sommige gewassen over enkele jaren niet meer winstgevend te telen zijn.

Wanneer deze ruimte er beperkt of niet is, stelt LTO Nederland voor dat wat betreft de inrichting van de regeling om het CDM-advies te volgen en maximaal 20 kg per ha te korten op de stikstofgebruiksnorm. Deze korting kan gefaseerd ingevoerd worden tussen 1 oktober en 1 november, wekelijks of in twee blokken van twee weken (1^e helft oktober en 2^e helft oktober) wanneer dit voor de borging en handhaafbaarheid beter werkbaar is. Hierbij zou de korting niet rechtlijnig opgebouwd moeten worden, maar is het aan te raden de korting exponentieel toe te laten nemen. Bijvoorbeeld 1^e helft oktober 5 kg N/ha, 2^e helft oktober 12,5 kg N/ha en na 1 november 20 kg N/ha. Daarnaast kan er ook nog overwogen worden om onderscheid te maken in de gewassen die in deze periode geoogst worden. Bijvoorbeeld gewassen die helemaal geen opname van stikstof hebben en gewassen die nog stikstof opnemen. Bieten (suiker en voeder) en chicorei worden bijvoorbeeld in deze periode (en ook na 1 november geoogst) en bekend is dat deze gewassen dan nog stikstof opnemen. Dit kan mogelijk ook afhankelijk zijn van de regio en hetzelfde onderscheid zou ook kunnen worden gemaakt voor Noord- en Zuid-Nederland. Alhoewel het verder verbijzonderen natuurlijk ook weer zorgt voor het toenemen van de complexiteit van het beleid.

De hiervoor toegestane vanggewassen zijn benoemd in de lijst vanggewassen op basis van het advies hierover van de CDM.

Opmerkingen bijlage 1: vanggewassen

Gewas	Onderbouwing LTO Nederland
Deder	Deder als vanggewas aanmerken
Rogge	Op de conceptlijst staat "27. Rogge (geen snijrogge)". Verzoek rogge in zijn geheel op te nemen, dus ook snijrogge
Wintergranen	Wintergranen als vanggewas aanmerken
Mengsels	Mengsel toevoegen, waarbij minstens 50% van het zaadgewicht bestaat uit gewassen van de vanggewassenlijst (de andere 50% mag uit andere soorten bestaan)

Wanneer het gewas wat in de herfst geplant wordt, opvolgend na een ander gewas, een voorjaarsbloeier is, kan dit vanggewas niet tot 1 februari blijven staan. Deze combinatie van voorjaarsbloeier en vanggewas gezaaid vóór 1 september geldt als rust gewas. Voorgesteld wordt dat in deze combinatie het voldoende is dat het vanggewas minstens 8 weken groeit wordt voor hij wordt ondergewerkt en als er daarna in het najaar een wintergewas geplant (de zelfde periode die voor het GLB voor vergroening aangehouden wordt).

Praktisch gezien is het belangrijk om te duiden of het inzaaien van een vanggewas een inspannings- of resultaatverplichting betreft. LTO Nederland stelt een resultaatverplichting voor gezien de ervaringen uit het verleden. Evenals of LNV ook verwacht dat telers nog een melding moeten doen wanneer en of zij een vanggewas inzaaien. Omdat huur, pacht of ruilen van percelen dagelijkse praktijk is, is het belangrijk om ook duidelijk te zijn over waar de korting landt. LTO Nederland stelt voor dat de korting op perceelsniveau is (dus bijvoorbeeld $7,5 \text{ kg N} \times 5 \text{ ha} = 37,5 \text{ kg N}$ totaal korting) en deze korting voor de teler geldt die later dan 1 oktober heeft geoogst (dat kan dus ook een pachter betreffen).

Wat vaak ook gebeurd is dat er winterteelten na een oogst worden ingezaaid. De vraag is hoe LNV hier mee om wil gaan. Stel: je oogst je consumptieaardappelen halverwege oktober, dan zou er een stikstofkorting volgen. Maar als je nu daarna in eind oktober of in november wintergraan of winterkoolzaad zaait, wat winterteelten zijn, geldt dan de 1-oktoberregel met bijhorende stikstofkorting niet meer? De korting geldt immers niet voor winterteelten. LTO Nederland stelt voor dat de korting vervalt indien de volgteelt een winterteelt is én als hoofdteelt dient voor het jaar daarop (dit zou dan ook voor maïs moeten gelden).

Bij bijvoorbeeld aardappelen staan vaak meerdere rassen op één perceel. Landbouwpraktijk is dat deze in fasen geoogst worden. Hoe om te gaan met als een gedeelte van de gewassen na 1 oktober zijn geoogst? Dit geldt overigens ook voor groentegewassen waarvan elke week een gedeelte wordt geoogst voor verse levering. Wat LTO Nederland kan het in ieder geval niet zo zijn dat telers worden gekort op het hele perceel als dit het geval is.

In het 7^e APN staat voor maisteelt op zand- en lössgrond beschreven dat deze de bestaande verplichting blijft behouden om een vanggewas te telen. Het vanggewas dient voor 1 oktober gezaaid te worden (uitgezonderd biologische maisteelt), een wintergraan als hoofdteelt kan tot 31 oktober ingezaaid worden. Ook kan het systeem van gelijk- of onderzaai worden toegepast. Daarbij zal gewerkt gaan worden met een commissie van wijzen die jaarlijks kijkt of de 1 oktober haalbaar is en de Minister adviseert over een noodzakelijke verschuiving van de verplichte datum, gelet op weersomstandigheden gedurende het groeiseizoen. In 2022 (en de voorgaande jaren) werd er onderscheid gemaakt door LNV en RVO tussen snijmaïs en 'andere soorten maïs', waaronder CCM, korrelmaïs. Enige verschil is dat 'andere soorten maïs' uitstel hebben tot 31 oktober als de 'direct na de oogst' Spelt, Triticale, Winterrogge, Wintertarwe of Wintergerst zaaien. Voor snijmaïs moet dit verplicht een hoofdgewas zijn, voor 'andere soorten maïs' niet. Voor LTO Nederland is het niet duidelijk of dit onderscheid tussen maïssoorten gehandhaafd blijft? Dit is wat ons betreft wel wenselijk. Voor de biologische maisteelt is het belangrijk dat de huidige uitzonderingen in het Besluit Gebruik Meststoffen (BGM) overeind blijven (artikelen 4 en 8a).

Tot slot, de CDM geeft nog twee zaken mee in haar advies:

1. Het is niet bekend of deze korting een vergelijkbaar effect heeft op de waterkwaliteit als een vanggewas. Wat LTO Nederland betreft is het een must om hier onderzoek naar te gaan doen, hoe effectief is een dergelijke korting (ook in relatie tot een vanggewas).

2. De CDM adviseert om jaarlijks op circa 25 percelen bouwland op zand- en lössgronden de hoeveelheid N_{min} te meten in het najaar na de teelt van gewassen zonder een vanggewas en op circa 25 percelen bouwland op zand- en lössgronden na de teelt van gewassen met een tijdig ingezaaid vanggewas. De resultaten van deze metingen dienen vervolgens gepresenteerd te worden aan de praktijk. LTO Nederland ondersteunt dit voorstel en ziet het nut om de bewustwording bij telers zo te vergroten. Kanttekening is 25 percelen beperkt is en de vraag is of hier conclusies uitgetrokken kunnen worden. LTO Nederland zou ervoor willen pleiten om een netwerk van N-residumetingen op te zetten. Praktisch gezien betekent dit dat de pilot van N-residumetingen op hoge zandgrond (zoals in het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn) naar andere gronden wordt uitgebreid. Daarbij ook aandacht voor bepalingen na aanvang van het groeiseizoen om daar eventuele bijbemesting op aan te passen. Dit sluit ook aan op de Maatwerkaanpak en de wens van de sector tot doelsturing.

iii. Winterteelten

LNV verstaat onder winterteelten, teelten die:

- a) Meerjarige gewassen of gewassen die in najaar worden ingezaaid of gepland; of
- b) uitsluitend na 1 november geoogst worden; of
- c) Gewassen die in de maanden oktober en november meer stikstof opnemen dan een vanggewas dat voor 1 oktober is ingezaaid.

Deze definitie is aangepast na het eerste advies van CDM door het toevoegen van het criterium dat een teelt uitsluitend na 1 november wordt geoogst, waar dit eerst *“Gewassen die na 1 oktober worden geoogst, vanwege gewasfysiologische eigenschappen en bij gangbare landbouwpraktijk”* was. In het CDM-advies wordt duidelijk aangegeven dat het niet eenvoudig is om daar een scheidlijn in te treffen. Een aantal gewassen op de lijst winterteelten, waaronder suikerbieten, hebben een toevoeging gekregen van ‘late oogst’ in het CDM-advies. Een nadere duiding ontbreekt. Op de uiteindelijke lijst met winterteelten staat overigens ‘deels, maar niet noodzakelijk’. Daarnaast gaat LTO Nederland er vanuit dat in sommige gevallen wintergewassen tegelijkertijd ook vanggewas en/of rustgewas kunnen zijn.

De CDM heeft geadviseerd om het areaal van de gewassen te betrekken bij de beoogde verbijzondering van de lijst van winterteelten. Het is niet bekend wat LNV met dit advies heeft gedaan. LTO Nederland pleit ervoor om rekening te houden met het areaal van teelten. Veel vollegrondsgroente teelten bedragen een klein areaal. Bijvoorbeeld alle teelten waar maximaal 3.000 hectare of minder wordt geteeld, vallen onder kleine teelten en ontvangen een vrijstelling. Op einde van het jaar staat nog maar een klein deel van de teelt op het land. Hiervan wordt vervolgens maar een klein percentage na 1 oktober geoogst. De impact hiervan op de waterkwaliteit is dus relatief klein. Voorbeelden zijn andijvie 160 ha, boerenkool 210 ha, etc. Daarnaast moeten kleine tuinderijen, die op één perceel veel verschillende gewassen telen, met per gewas een heel klein areaal, helemaal vrijgesteld worden van deze regeling. Voor hen zijn dit soort regelingen niet uitvoerbaar en de impact is gezien het kleine areaal verwaarloosbaar.

Ontbrekende gewassen

LTO Nederland verzoekt het ministerie de bovenstaande gewassen toe te voegen aan de lijst met winterteelten en bepaalde definities aan te passen.

Waar bij sommige teelten het advies niet is overgenomen, ontbreken andere teelten zelfs helemaal in het CDM-advies en de geconsulteerde lijst met winterteelten. LTO Nederland verzoekt het ministerie de gewaslijsten goed te controleren op ontbrekende gewassen. LTO Nederland heeft in onderstaande tabel aangegeven als het gewas niet in het CDM-advies voorkwam.

De formulering in de lijst roept veel vragen op door woorden zoals “productie”, “winterproductie” en alles tussen haakjes. Voor eenduidigheid in het benoemen van gewassen in gewasgroepen voor de lijst winterteelten stelt LTO Nederland voor aan te sluiten bij de indeling die voor de vroege teelten is gemaakt, namelijk: boomkwekerijgewassen, meerjarige bloemisterijgewassen, snij- en trekheesters en vaste planten. Op deze wijze worden ook gewasgroepen meegenomen die niet vermeld waren, namelijk de snij- en trekheesters en de meerjarige zomerbloemen. Vereenvoudig daarnaast de lijst door de overkoepelende gewascategorieën te gebruiken zoals, ‘peen’, ‘sla’, ‘kool’, etc.

Opmerkingen bijlage 2: winterteelten

Gewas	Onderbouwing LTO Nederland
Aardappel, consumptie (22.000 ha zand/veen, CBS)	Consumptieaardappelen ontbreken in de lijst van wintergewassen. Een groot deel van de consumptieaardappelen wordt pas na 1 oktober geoogst en een deel na 1 november en bovendien is bekend dat rassen nog veel stikstof opnemen in het laatste deel van de teelt. Daarnaast heeft het gewas tijd nodig om te groeien en vervolgens om af te harden voor het rooien. Wanneer een groen gewas geoogst moet worden, moet dit 3-4 weken van tevoren doodgespoten worden i.v.m. beschadigingen en bewaring.
Aardappel, pootgoed (3370 ha zand/veen, CBS)	Pootaardappelen met een laat rijpheidscijfer op nemen op de lijst van winterteelten. Pootgoed met een laat rijpheidscijfer kan immers worden gezien als een winterteelt (teelt na 1 oktober). Voor de teelt van pootgoed wordt relatief weinig stikstof gebruikt (omdat pootgoed klein uit moet vallen).
Aardappel, zetmeel (43310 ha, CBS)	Zetmeelaardappelen staan op de lijst met winterteelten. De definitie graag helder formuleren, zoals “rijptijdscijfer groter dan, of gelijk aan 6,5 ($\geq 6,5$)”, met de voetnoot dat dit cijfer voortkomt uit het DUS-onderzoek; het onderzoek naar onderscheidendheid, uniformiteit en stabiliteit bij de toelating van rassen door NAKtuinbouw onder auspiciën van CPVO en de Raad voor plantenrassen.
Aardbeien (2130 ha, CBS)	In de lijst staat nu alleen vermeld "Aardbei vermeerdering" . Bij aardbeien op wachtbed wordt er niet vermeerderd. De definitie van "Aardbei vermeerdering" dekt dus niet de lading en impliceert dat aardbeien op wachtbed dus niet meer zou kunnen na 1 oktober. Het is noodzakelijk dat de aardbeiplanten tot medio december op het veld staan vanwege hun benodigde koudebehoefte. Om in het voorjaar voldoende strekking van bladeren en bloemstengels te krijgen is een zekere hoeveelheid koude nodig. De aardbeiplanten hebben globaal een koudebehoefte van zo'n 1650 uur < 7 °C. Omdat bij de aardbeiplant temperaturen beneden 7 à 8°C pas in de koudebehoefte kunnen voorzien, moeten de planten in de wintermaanden op het veld staan tot een vorstperiode intreedt. Verzoek "Aardbeien" op de lijst te plaatsen.
Baby leaf	Ontbreekt in CDM-advies. Valt onder categorie sla (of bladgewassen). Kleinte teelt. Wordt deels geoogst na 1 november.
Bimi	Ontbreekt in CDM-advies. Valt onder categorie kool.

Boerenkool (210 ha, CBS)	Verzoek <i>“Boerenkool, productie”</i> aan te passen naar <i>“Boerenkool”</i> . Oogst vindt plaats van oktober tot eind januari.
Bloemkool (totaal 2230 ha, CBS)	Naast winterbloemkool wat een kleine teelt is, is er ook reguliere bloemkool die net als sluitkool en broccoli voor een groot deel na 1 november wordt geoogst, afhankelijk van de plantdatum. De normale bloemkool wordt geoogst van begin mei t/m december/januari. Ongeveer 40% van de Nederlandse bloemkool wordt in het najaar (oktober/november) geoogst. Verzoek om <i>“Bloemkool, winterproductie”</i> aan te passen naar <i>“Bloemkool, alle kleuren en type”</i> . Er zou ook voor gekozen kunnen worden om het onder ‘koolgewassen’ te laten vallen.
Boomkwekerijgewassen	Van de twee groepen boomkwekerijgewassen (<i>“Boomkwekerij gewassen”</i> en <i>“Boomkwekerij gewassen, waaronder rozen”</i>) kan één groep worden gemaakt, rozen vallen namelijk onder de boomkwekerijgewassen.
Bospeen (310, CBS) Waspeen (2200 ha, CBS) Schijvenpeen	Op de lijst staat <i>“Peen (winter-). Verzoek dit aan te passen naar één categorie: peen.</i> Naast winterpeen is er ook waspeen die na 1 november wordt geoogst afhankelijk van zaaidatum en er is onderdekkersteelt dat grotendeels in de loop van de winter wordt geoogst. Onderdekkersteelt wordt in mei gezaaid, in het najaar met stro bedekt en wordt in de winter geoogst. De verschillende peen-soorten hebben dezelfde groeiwijze en dus ook vergelijkbare nutriëntengebruik. Schijvenpeen is hetzelfde als winterpeen.
Bosui	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt. De laatste bosuien worden in november geoogst, daarnaast zijn er bosuien die de winter over staan. Deze teelt wordt in september gezaaid en in april geoogst.
Cichorei	Cichorei wordt voor het merendeel geoogst na 1 november. Cichorei neemt na 1 oktober een grotere hoeveelheid stikstof op (gemiddeld 35 kg), meer dan een vanggewas. Cichorei blijft tot lang in de herfst gezond en groen en blijft stikstof opnemen. Daarnaast is de teelt door de CDM aangeduid als niet-uitspoelingsgevoelig-gewas. Cichorei wordt grotendeels na 1 oktober geoogst ten behoeve van groei en kwaliteit en door de beperking van de bewaarduur.
Courgette	Kleine teelt, wordt tot nachtvorst geoogst. Dus deels na 1 november.
Groene- / savooiekool (20 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Eén categorie: kool. Laat rode, witte, savooiekool, paksoi, bloemkool, Chinese kool, koolrabi, boerenkool, broccoli, spitskool en spruitkool etc. hier allen onder vallen. Alle kolen worden deels geoogst na 1 november afhankelijk van de plantdatum.
Hennep, vezel (1684 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Voor vezelhennep geldt dat het in principe ruim voor 1 oktober geoogst wordt, maar om te zorgen dat de vezels goed loskomen van de stengels is een proces van roten nodig onder relatief natte omstandigheden. Hierdoor is het niet altijd mogelijk om al per 1 oktober een vanggewas in te zaaien. De teelt vindt voornamelijk plaats op zand- en dalgrond. De deadline van 1 oktober zal ook met zich meebrengen dat het niet meer mogelijk is om van vezelhennep het zaad te winnen. Het gewas rijpt namelijk laat af.
Ijspegel	Ontbreekt in CDM-advies. Kleine teelt. Deze radijssoort wordt deels geoogst na 1 november afhankelijk van de plantdatum.
Knol- of meiraap	Ontbreekt in CDM-advies. Valt onder categorie kool.
Koolrabi (20 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Valt onder categorie kool.

Koolraap (70 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt
Kroten/rode bieten (810 ha)	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt. Qua teelt vergelijkbaar met andere knolgewassen en zouden ook hieronder kunnen vallen.
Kruidenteelt	Kruidenteelten staat op de lijst met winterenteelten (<i>nr. 41.</i>). LTO Nederland gaat ervan uit dat hier onder andere de volgende kruidenwortelgewassen onder vallen: Angelica, Maggi, Echinacea en Pimpinella. Kruidenwortelgewassen worden in de eerste jaar in augustus t/m oktober gepland en/of gezaaid en vervolgens het tweede en derde jaar daarop in de periode van november t/m maart geoogst. Daarnaast het verzoek deze kruidenteelten in het eerste jaar aan te merken als een rustgewas, aangezien het meerjarige teelten zijn (15 tot 18 maanden).
Meekrap	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt
Paksoi	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt. Verzoek gewas onder de categorie "kool" te plaatsen, geldt ook voor Paksoi Shanghai.
Pioenroos	De pioenroos is een vaste plant en kan als aparte categorie vervallen. Pioenroos opnemen in de categorie vaste planten. Dit geldt voor: 55. Pioenroos, droogbloemen, 56. Pioenroos, overige bloemkwekerij gewassen, 57. Pioenroos, vermeerdering
Platte kool	Ontbreekt in CDM-advies. Valt onder categorie kool.
Pompoen (1249 ha, CBS)	Wordt deels geoogst na 1 november.
Prei, herfst (2260 ha, CBS)	Wordt deels geoogst na 1 november. Prei wordt jaar rond geteeld. Prei is van origine een herfst-wintergroenten. 60% van het areaal wordt in de wintermaanden (na 1 november) geoogst.
Raapstelen	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt
Rettich	Wordt deels geoogst na 1 november. Kleine teelt. Qua teelt vergelijkbaar met andere knolgewassen als pastinaak. Verzoek deze gewassen onder de term "knolgewassen" te laten vallen.
Rucola	Ontbreekt in CDM-advies. Kleinte teelt. Wordt deels geoogst na 1 november.
Selderij, bleek/groen (180 ha, CBS)	Kleine teelt. Wordt deels geoogst na 1 november afhankelijk van de plantdatum.
Sla (1860 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Eén categorie: sla. Aanmerken als winterenteelt. Sla waaronder ijsbergsla, lollo rosso, lollo bionda, eikebladsla, veldsla, botersla etc. samen te vatten als bladgewassen. Deze teelten worden deels geoogst na 1 november afhankelijk van de plantdatum. Van deze teelten is alleen botersla een substantiële teelt onder glas. Klein percentage (15%) staat nog na 1 november. Op de lijst staat wel andijvie wat zich qua nitraatbehoefte hetzelfde gedraagt als de overige sla-soorten. Er zou dus ook voor gekozen kunnen worden om een categorie 'bladgewassen' te maken waar sla ook onder valt.
Snij- en trekheesters	Deze teelten zijn meerjarig en horen op de lijst met winterenteelten. Vallen onder categorie "a", namelijk meerjarig teelten die de winter overstaan.
Spinazie	Wordt deels geoogst na 1 november. De najaar-teelt wordt in augustus/september gezaaid en na 1 november deels geoogst. In de huidige lijst staat "Spinazie in winter gezaaid". Dit dekt dus niet de lading en er wordt verzocht dit aan te passen naar "Spinazie". In de teelt wordt

	(bijna) geen kunstmest gebruikt i.v.m. wettelijk norm van max 2000 ppm.
Knolvenkel/venkel (150 ha, CBS)	Kleinte teelt plus oogst na 1 november.
Vaste planten	De twee groepen vaste planten (<i>“vaste planten”</i> en <i>“vaste planten (bloemen)”</i>) kunnen samen als één groep worden vermeld op de lijst. Hier valt ook de pioenroos onder aangezien dit een vaste plant is.
Vlas, vezel (1985 ha, CBS)	Ontbreekt in CDM-advies. Voldoet aan criteria “a”. Wintervariëteiten worden namelijk in de herfst gezaaid.. De zaaitijd is: oktober tot begin november in het jaar dat voorafgaat aan het oogstjaar. Ook voor olievlas worden rassen ontwikkeld die geschikt zijn als wintergewas. De verwachting is dat die rassen over enkele jaren beschikbaar komen. (2022, voorlopig cijfer CBS, olievlas 99 ha).
Vlinderbloemigen	In de voorgestelde lijst van wintergewassen staat ‘winterveldbonen’. Hoewel er nog weinig data beschikbaar is over de opname van vlinderbloemigen, is de verwachting dat vlinderbloemigen zich gedragen zoals winterveldbonen inzake nitraatbehoefte. Het zou daarom logisch zijn om ‘winterveldbonen’ aan te passen naar ‘vlinderbloemigen’.
Voorjaarsbloeiende bol en knolgewassen	Gebruik alleen nog de categorieën ‘Voorjaarsbloeiende bol en knolgewassen (gezaaid of gepoot in het najaar)’ (nr. 89 in bijlage 2) en ‘Zomerbloeiende bol en knolgewassen (ge oogst eind september of later)’ (nr 90). Daarmee kunnen de individuele bolgewassen vervallen (nr. 7, 8, 9, 29, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 51, 52, 70, 76, 77, 78 en 79). Dat is overzichtelijker en roept geen vragen op waarom het ene bolgewas wèl specifiek genoemd wordt en het andere niet.
Witlofwortel (2960 ha, CBS)	80% van de witlofpennen wordt na 1 november geoogst. Het gewas wordt vanaf half oktober tot eind december geoogst en de groei vindt plaats vanaf 1 oktober. Lage stikstofbehoefte en na de teelt blijft vrijwel geen stikstof achter.
Winterkoolzaad	Ontbreekt in CDM-advies. Voldoet aan criteria “a”. Namelijk in de herfst gezaaid.
Zomerbloeiende bol- en knolgewassen (oogst in de winter)	Wijziging van ‘Zomerbloeiende bol- en knolgewassen (oogst in de winter)’ naar ‘Zomerbloeiende bol- en knolgewassen geoogst eind september of later’. De lijst met wintergewassen is o.a. bedoeld om aan te geven welke gewassen vanwege een late oogst ontheffing krijgen van de verplichting om voor 1 oktober een vanggewas in te zaaien. Daarvoor is het niet relevant of een gewas vóór of na 1 december geoogst wordt, maar of eind september geoogst wordt, zodat het vanggewas voor 1 okt gezaaid kan worden.
Zomerbloeiers	In het CDM-advies staan gegevens over de oogst van zomerbloeiende bolgewassen; er lijkt enige onduidelijkheid over te zijn. Hieronder de juiste informatie over de oogst van de zomerbloeiers met het grootste areaal. Zomerbloeiers worden dus grotendeels ná 1 november geoogst (zie ook Inbreng KAVB). <ul style="list-style-type: none"> • Lelie half oktober – eerste helft januari • Gladiool half oktober – eind november • Dahlia half oktober – eind november • Zantedeschia half oktober – eind november

Zomerbloemen (meerjarig), waaronder bijv. Delphinium, Dianthus barbatus	Deze teelten zijn meerjarig en horen op de lijst met winterteelten. Vallen onder categorie "a", namelijk meerjarig teelten die de winter overstaan.
---	---

Het CDM-advies is door het ministerie van LNV inconsistent overgenomen. Zo zijn zo goed als alle teelten waar het advies is "*deels na 1 november geoogst*", overgenomen. Voor een paar teelten is dit niet het geval. Namelijk bij venkel (knolvenkel) en witlof(pennen). LTO Nederland verzoekt LNV deze twee teelten ook op de lijst de plaatsen, aangezien zij deels na 1 november worden geoogst. 80% van de witlofpennen wordt zelfs na 1 november geoogst.

iv. Rustgewassen

De CDM geeft in haar advies over de gewaslijsten ten behoeve van de implementatie van het 7e AP (zoals was bijgevoegd in de Kamerbrief van 15 juli, kenmerk DGA-PAV / 22317190) aan dat rustgewassen zijn gedefinieerd als 'niet-uitspoelingsgevoelige gewassen'. Hoewel deze lijst met rustgewassen al is voorgehangen en daarmee zo goed als vast staat, zou LTO Nederland er toch voor willen pleiten een wijziging aan te brengen nu ook de andere lijsten bekend zijn. Boomkwekerijgewassen, vaste planten, bes-, snij- en trekheesters en meerjarige zomerbloemen zijn meerjarige teelten die vermeld staan (of worden) op de lijst van vroege teelten en winterteelten. Deze teelten zijn veelal meerjarig en het rooi-en afleverseizoen van de planten en bomen vindt in de periode plaats waarin deze planten in rust verkeren (winterhalfjaar). Niet alle meerjarige teelten staan echter 4 jaar of langer op een perceel en daarmee zou een verplichting tot de teelt van een vanggewas van toepassing zijn. Omdat de teelten in de boomkwekerijsector en vaste planten worden beschouwd als niet-uitspoelingsgevoelig ([Van Dijk en Schröder, 2007](#)), stelt LTO Nederland voor om op de lijst van rustgewassen toe te voegen: de gewasgroepen boomkwekerijgewassen, vaste planten, bes-, snij- en trekheesters en meerjarige zomerbloemen. Tevens stellen we voor om de teelt van winterpeen/waspeen, die in een vruchtwisselingschema met bloembollen wordt geteeld ook te vermelden op de lijst met rustgewassen. Winterpeen/waspeen wordt in de studie van Van Dijk en Schröder (2007) ook beschouwd als niet-uitspoelingsgevoelig. Dit rapport is overigens ook door de CDM gebruikt als basis voor het advies over de rustgewassen.

Daarnaast heeft LTO Nederland bij haar reactie op consultatie van de lijst met rustgewassen gevraagd kruiden op te lijst te plaatsen. Deze inbreng is overgenomen in de volgende vorm: "Kruiden, zaadgewassen". Er is onzekerheid ontstaan bij onze leden over deze definitie, vallen kruidenwortelgewassen onder de rustgewassen? Wat LTO Nederland betreft is de algemene benaming kruidenteelten en kruidenzadenteelt een beter alternatief als daar alle kruidenwortelgewassen onder vallen. Indien dat niet mogelijk is, voeg de teelten Valeriaan, Echinacea, Pimpinella, Angelica en Maggi toe of introduceer de naam kruidenwortelteelten. Op de lijst met rustgewassen staan meerdere meerjarige teelten vermeld, waarvan het eerste jaar telt als rustgewas. Meerjarige teelten staat zelf niet als categorie op de lijst. Wij zijn van mening dat kruidenwortelgewassen op dezelfde wijze behandeld dienen te worden. Kruidenwortelgewassen worden namelijk in de eerste jaar in augustus t/m oktober gepland en/of gezaaid en vervolgens het tweede en derde jaar daarop in de periode van november t/m maart geoogst. Het zijn dus meerjarige teelten (15 – 18 maanden).